

MAIMÒNIDES (CÒRDOVA, 1135 - FUSTAT, 1204) I LA MEDICINA

Encara que la ciència i la medicina medievals ocupen un espai menor en la majoria de manuals d'història i sovint els seus protagonistes són oblidats en les antologies d'història de la ciència, cal reivindicar la ciència medieval com un ampli espai de transmissió de coneixements, en el qual la cultura islàmica i la cultura hebrea desenvoluparen un impressionant paper de comunicació científica entre Orient i Occident. D'altra banda, els científics, filòsofs, artistes i metges àrabs i jueus van conservar i enriquir la tradició de l'hellenisme clàssic, sens dubte un dels grans pilars de la cultura occidental.

La medicina àrab va heretar la tradició grecollatina, representada principalment pels textos hipocràtics i l'obra compiladora de Galè de Pèrgam. Durant el Califat de Bagdad, als segles VIII i IX, molts textos científics, mèdics i filosòfics grecs van ser traduïts a l'àrab; els cristians nestorians i els jueus participaren activament en aquest primer procés, que es va expandir particularment per les comunitats jueves instal·lades a les poblacions islàmiques i més tard pels espais cristians. L'estudi de la medicina va assolir un gran prestigi entre els jueus que vivien en la Península Ibèrica, de manera que els metges jueus ultrapassaren els límits de les aljames o juderies per assolir gran influència social i sanitària a les corts musulmanes i cristianes.

■ UNA SÒLIDA FORMACIÓ RELIGIOSA I CIENTÍFICA

Moseh ben Maimon (Maimònides) va fer els seus estudis bíblics i talmúdics a Còrdova, en un període difícil per a les comunitats hebraïques, a causa de la creixent intransigència religiosa dels governants almohades, menys tolerants que els seus predecessors. Deixeble d'Averrois, Maimònides va haver d'abandonar Al-Àndalus per problemes religiosos —és a dir, ideològics— el 1160 i va decidir traslladar-se amb la seua família a Fes, on sols va romandre cinc anys a causa de la pervivència de l'amenaça almohade. Finalment va haver d'exiliar-se a Egipte, primer a la ciutat d'Alexandria i més tard a Fustat, actualment El Caire, on va viure la resta dels seus dies com a metge del visir Saladí i del seu fill Al-Fadl. Va ser l'exercici de la medicina el que li va reportar un major prestigi i el nomenament de dirigent de la comunitat jueva d'Egipte el 1177.

«MAIMÒNIDES ERA UN PROFESSIONAL DE LA MEDICINA PERFECTAMENT INTEGRAT EN UNA SOCIETAT MEDIEVAL PLURILINGÜE I FORTAMENT ARRELADA A LA TRADICIÓ CIENTIFICOMÈDICA DE L'HEL·LENISME»

Va escriure dues grans obres de contingut religiós: un comentari en àrab de la *Mishnà* (1168) que ha estat també intitulat *Llibre de l'elucidació* i la *Segona llei o Repetició de la llei* (1180), que conté una recopilació de les lleis i normes religioses i jurídiques del Talmud, és a dir, de la vida jueva. Durant l'última etapa de la seua vida va escriure les obres que tingueren major pes en el pensament medieval, l'anomenada *Guia de perplexos* (1190) i el *Tractat sobre la resurrecció dels morts* (1191), on tractava de conciliar fe i raó, és a dir, la religiositat jueva amb l'aristotelisme.

Les comunitats jueves establertes a les poblacions islàmiques incloïen estudis científics i de medicina en la formació habitual dels estudiants. Maimònides va estudiar medicina a Còrdova i, a més de destacar com a metge de la noblesa egípcia, va aportar una excepcional obra escrita sobre assumptes relacionats amb la medicina i la salut que el converteix en el més important metge jueu, per la seua capacitat d'unificar el coneixement clàssic i la tradició amb l'experiència pròpia. Maimònides es va establir a Fustat el 1166, després d'una breu estada a Jerusalem i Alexandria, on vivia una pròspera comunitat hebrea derivada de dos grups procedents de Babilònia i Palestina, i una altra de minoritària, l'heterodoxa comunitat *caraita*. Amb la mort del seu germà, un comerciant que es va ofegar a la mar, Maimònides hagué d'assumir el manteniment de la família i va optar per l'exercici de la professió de metge. Sols un any després, el prestigi assolit el va portar a ser metge del sultà i la seua fama i influència no van minvar fins que va morir.

■ L'OBRA MÈDICA

Maimònides era un professional de la medicina perfectament integrat en una societat medieval plurilingüe i fortament arrelada a la tradició científicomèdica de l'hellenisme. Coneixedor de les llengües clàssiques, com també de l'hebreu i de l'àrab, va escriure obres religioses i legislatives en la llengua hebrea, mentre que va escriure els seus textos científics i filosòfics en àrab, la llengua científica predominant i de més difusió internacional. Tanmateix, molts dels seus textos foren traduïts a l'hebreu i al llatí.

La seua obra mèdica no tingué un caràcter enciclopèdic o de síntesi general de coneixements; ben al contrari, Maimònides, a la manera hipocràtica, va escriure una gran quantitat de tractats sobre aspectes específics de la salut i de la pràctica mèdica. Va escriure un *Tractat sobre el coit*, on parlava de la higiene sexual i dels estimulants de l'apetit sexual; un *Tractat sobre la curació de les hemorroides*, on feia èmfasi de la prevenció de la malaltia; un *Tractat sobre l'asma*, escrit el 1190, que no sols abraçava les qüestions clíniques de la malaltia, sinó

Pàgina manuscrita, en àrab amb caràcters hebreus, de l'obra de Maimònides *Guia de perplexos* (1190).

també el règim de l'ànima i el cos; un *Tractat sobre el regiment de salut*, un gènere típicament medieval destinat a establir normes de vida sana per a l'aristocràcia i els grups socials dominants; un *Tractat sobre les causes i els símptomes*, una pluralitat de fragments dels llibres de Galè, un *Tractat sobre els verins*, escrit el 1198 a petició del visir Al-Afdil, on tractava els verins i els seus antidòts, que va ser traduït a l'hebreu i al llatí; un *Comentari sobre el nom de les drogues*, que conté una llista de més de dos mil medicaments, com també diverses obres d'*Aforismes*, inspirades en l'obra hipocràtica homònima.

En definitiva, la personalitat científica, la biografia i les idees mèdiques de Maimònides representen la complexitat, les limitacions i l'amplitud d'espais i referents de les societats medievals. Un intel·lectual que sintetitza, millor que cap altre, els lligams entre la medicina, la ciència i la religió, capaç no sols de sobreviure a les persecucions ideològiques, sinó també d'aportar elements d'integració.

JOSEP LLUÍS BARONA

Catedràtic d'Història de la Ciència, Universitat de València